

Dům umění města Brna – výhled na období 2013–2017

Rostislav Koryčánek

Smysl Domu umění města Brna

Dům umění města Brna vyživuje, a zároveň spaluje, prostá skutečnost, se kterou je tato instituce spojena: historie tohoto domu začíná už v roce 1911. Jednotlivé jeho vývojové fáze propojuje fakt, že Dům umění vždy fungoval jako „kulturní hot spot“ a v každé své etapě byl zaměřen na zprostředkovávání aktuálních uměleckých forem, ale zároveň v každé ze svých etap byl k této obecné a bohublé roli přidán motiv, který měl praktický základ a díky němuž celé své století přetrval.

Dům umění byl budován jako Dům umělců a tvořil zázemí pro Moravský umělecký spolek, který sdružoval německy mluvící umělce. Dům umělců byl strategickou kulturní infrastrukturou, jejímž prostřednictvím bylo možné komunikovat mezi umělci sdruženými uvnitř spolku a širokou veřejností. Vedle ochoty sdílet vzletné ideje o kráse, umění a mimořádném postavení umělce ve společnosti, byl motivem jeho existence předpoklad, že spolek je platforma, která umožňuje setkání tvůrce a potencionálního odběratele jeho děl. Étos umění jako kultivátora moderní společnosti, která touží i po jiné zakotvenosti než té, jež je dána ekonomickými a výrobními prostředky a jejich vztahy, se zde snoubí s všednodenní realitou umělce, který se snaží do ekonomických vztahů vstoupit.

Role Domu umělců se změnila s jeho poválečným přejmenováním na Dům umění. Snaha o zprostředkování uměleckého pohledu na svět a se světem samotným zůstává přítomná i nadále. Vymizel ale ekonomický motiv, který tmelil heterogenní členskou základnu spolku a jejich aktivity a naopak zbytněl ideologický důraz na úlohu umění ve společnosti. Tvorba socialistického „pozitivního umění“ nabralo na obrátkách a jeho političtí zastánci žádali vydatnou prezentaci. Zideologizování vystavovaného obsahu se nevyhnulo ani Domu umění, přesto se jeho hlavní role nakonec ustanovila v opozici vůči oficiální kulturní politice. Ve výstavních sálech Domu umění se objevila řada autorů, kteří byli například v Praze uvedeni na „černé listině“. Protirežimní duch a nekonformnost vytvořili z Domu umění kulturní enklávu a byli magnetem pro podobně naladěné tvůrce a publikum.

Po předání moci představitelů komunistického režimu jejich oponentům na konci 80. let 20. století nastala obecná euforie, díky které nebyla ztráta role zprostředkovatele ideologické jinakosti nijak bolestně pociťována. Ztotožnění s novou identitou a posláním nastalo až v druhé polovině 90. let minulého století. Vedle vědomí nenahraditelnosti kvality uměleckého zkoumání světa a nezbytnosti sdílení získaných poznatků s co nejširší veřejností bylo tématem vybudování nového hávu galerijní instituce, jeho služby a zázemí pro veřejnost a internacionalizace výstavního programu. V evropských galeriích obdobného typu (nesbírkových institucích), které nemusely absorbovat tolik ideologických přerodů a které byly nebo stále jsou předobrazem i pro Dům umění, bylo uvažování o aktuální podobě výstavní instituce v pokročilejším stádiu a jejich aktivity odrážely témata jako edukace, zábava, atraktivita, atmosféra a pospolitost. Kondenzát poznání, rozptýlení a identifikace. Identifikace pak hraje zvláštní roli a to i v případě Domu umění.

Rozpoznání nezaměnitelné identity je základní marketingový nástroj, který má své uplatnění také při řízení města nebo jiného většího celku. V tomto ohledu je výstavní instituce s kvalitním programem a kvalitním architektonickým zázemím vhodným nositelem nezaměnitelné identity, a tedy zajímavou součástí marketingu a propagace města. Pro návštěvníka je indikátorem kulturní úrovně daného města, měřítkem pro porovnávání s dalšími městy a konec konců jedním z motivů jeho návštěvy. Nedávná rekonstrukce Domu umění výrazně přispěla k vylepšení diváckého zázemí, zvýšila kvalitu výstavních sálů a také napomohla modifikovat výstavní dramaturgii, ve které se v posledních dvou letech objevily velké výstavní projekty charakterizující daný rok. Projekty jako Formáty transformace (2009), Planeta Eden (2010), Joel Peter Witkin (2010), Vystavovatel (2011), Útroby architektury (2011), REMAKE (2012), Rafani (2012) či Signály z neznáma (2012) přispěly také k potvrzení velmi specifického postavení Domu umění, které má na české výtvarné scéně a které je do velké míry dáno nefunkční výstavní infrastrukturou v centru uměleckého dění v Praze. Za těchto okolností přetlak výstavně neuspokojených kvalitních umělců posouvá pozornost na periferii a Dům umění je už prověřeným zachytným bodem. Konsolidace galerijního prostředí v Praze – především těch, které dokážou nabídnout dostatečnou výstavní plochu a patřičný servis – se zatím odkládá, a tak by se mohlo zdát, že Dům umění by mohl nadále zužitkovávat přetrvávající situaci pro sebe. Za těchto okolností je paradoxně nezbytné dostatečně komunikovat smysl Domu umění nejen vůči jeho návštěvníkům, ale také směrem k jeho zřizovateli, kterým je město Brno. Dům umění města Brna se významně podílí na chodu výtvarného provozu v České republice a i díky tomu má kulturní dění ve městě pozoruhodnou úroveň. Existence výstavní sbírkové instituce má význam nejen v podobě kvalitního programu a expertní komunikace s významnou skupinou obyvatel nebo návštěvníků Brna, přináší také praktický dopad v podobě marketingu města a jeho propagace. Podpora této výstavní instituce a zachování její programové autonomie je jedním z nejhospodárnějších způsobů užití veřejných finančních zdrojů.

Potenciál Domu umění města Brna

- DumB je ojedinělou výstavní institucí bez sbírkového fondu, která se dlouhodobě zaměřuje na prezentaci současného výtvarného umění.
- DumB má stabilizovaný tým, který si je vědomý kvality své práce.
- DumB patří dlouhodobě k vyhledávaným institucím jak ze strany umělecké, tak i ze strany divácké veřejnosti.
- DumB spravuje dva domy, které prošly rekonstrukcí a které disponují velmi kvalitními výstavními prostory.
- DumB pracuje s nezaměnitelným vizuálním stylem.
- DumB má možnost rozvíjet program, který má odezvu u široké návštěvnícké veřejnosti.
- DumB si vybudoval široký okruh příznivců, který nabízí velký prostor pro komunikaci a práci s veřejností.
- DumB má vybudovanou živou síť kontaktů se zahraničními galerijními institucemi či uměleckými osobnostmi.

Spolupráce

Jedním z bodů dlouhodobějšího snažení DumB v uplynulém období bylo hledání formátu společné prezentace brněnských galerií, která se nakonec úspěšně realizovala díky projektu ArtMap Brno, na kterém DumB spolupracuje. Doposud zůstává nevyužitý potenciál propagace ve spolupráci s dalšími kulturními příspěvkovými organizacemi města Brna (divadla, Filharmonie Brno, Knihovna Jiřího Mahena, Hvězdárna a planetárium Brno, MMB, TIC) případně dalšími kulturními institucemi působícími na území města (Moravská galerie, MZM, Muzeum Brněnska, Technické muzeum v Brně). Nalezení modelu vzájemné propagace těchto těchto institucí by se mohlo stát účinnou formou komunikace s veřejností.

Hlavními partnery Domu umění v Brně jsou Moravská galerie, Galerie TIC a Muzeum města Brna. Důležitými činiteli jsou komerční či soukromé galerie jako Galerie Ars, Wannieck Gallery, Galerie OFF/FORMAT.

Pro charakter Domu umění jako velmi otevřené instituce dávající prostor různorodým aktivitám týkajících se výtvarného umění, architektury, rozvoje města atd. je velmi důležité udržet si nadstandardní vztahy či schopnost komunikace i s neformálními uskutenkami jako je 4AM, Grau kllktv, Multiplace nebo Galerie Umakart.

Neméně důležité je zachování a rozvíjení nadstandardních vazeb s Fakultou výtvarných umění VUT v Brně, stejně jako se Seminářem dějin umění MU v Brně a Fakultou architektury VUT v Brně. Na základě předchozích projektů má DumB velmi blízko i k dalším českým a slovenským uměleckým školám (VŠUP Praha, AVU Praha, FUD UJEP Ústí nad Labem, FU OS Ostrava, VŠVU Bratislava).

Dlouhodobě rozvíjené formy spolupráce umožňují i v dalším období hledat možnosti kooperace s institucemi jako Tranzit Display Praha, GHMP, Galerie Rudolfinum, Centrum pro současné umění DOX, Západočeská galerie v Plzni, Galerie Emila Filly v Ústí nad Labem, VČG Pardubice.

Důraz na rozvíjení kontaktů a na spolupráci v rámci středoevropského regionu reflektuje historii DumB a přirozenou politickou a kulturní provázanost. V tomto ohledu jsou ověřenými partnery SNG Bratislava, AtraktArt Bratislava, Museum auf Abruf Vídeň, BWA Vroclav, GFZK Lipsko, Spinnerei Lipsko. Mimořádné postavení v rámci mezinárodní spolupráce má Robert Bosch Stiftung (od roku 2009 financuje jedno pracovní místo kulturního manažera v DumB) a IFA Stuttgart (od roku 1997 financuje převzetí výstav z německé strany).

Personální politika

Udržet sdílnou, týmovou atmosféru, která je umocněna vědomím společného cíle.

Tým pracovníků DumB není nijak zeslabován příliš vysokou fluktuací pracovníků. Plyne z toho odlišný úkol, kterým je příprava instituce na generační výměnu v horizontu následujících pěti let.

S opětovným rozšířením výstavního programu o Dům pánů z Kunštátu v roce 2014 je

velmi žádoucí rozšířit pracovní úvazky pro kurátory výstavy v rozsahu dvou plných přepočtených úvazků.

Je nutné zvýšit úroveň komunikace s existujícími nebo potencionálními partnery DumB v podobě pracovníka marketingu v rozsahu jednoho přepočteného úvazku.

Práce s veřejností

Úsporná opatření v roce 2012 vedla i k omezení výdajů na propagační činnost. Úkolem je hledat nové varianty propagace (společná propagace kulturních příspěvkových institucí v Brně, spolupráce s ArtMap, důraz na sociální sítě).

Důležité je udržení a rozvíjení rejstříku doprovodných programů (diskusní večery, přednášky, hudební a divadelní vystoupení atd.), které jsou nejúčinnějším způsobem komunikace s veřejností.

Týká se to také prezentačního formátu Pecha Kucha Night, který je v nabídce doprovodných programů DumB od roku 2009.

Hledat možnosti systematické práce se základními a středními školami při zpřístupňování výstavního a doprovodného programu DumB.

Nadále zkvalitňovat návštěvnické zázemí DU a DpK (nástupní rampy, přebalovací pulty, zamykatelné skříňky atd.).

Výstavní program

Vzhledem k historii DumB a jeho specifickému postavení by měla být zachována poměrně velká rozkročenost dramaturgie DumB. V rámci dramaturgické pestrosti je na místě se i nadále soustřeďovat na žánry či témata, která tvoří charakteristiku DumB: výtvarné umění ve veřejném prostoru, fotografie, architektura, umělecká generace do 35 let, hraniční formáty (na rok 2014 je plánována výstava tematizující fenomén počítačových her), nová média, středoevropský prostor.

Velmi specifickým programovým bodem je přehlídka Brno Art Open / Sochy v ulicích, která má ambici stát se akcí s mezinárodním dosahem. Tomu by měla přispět spolupráce se zahraniční kurátorskou osobností na ročníku 2017. Další ambicí je rozšířit přehlídku za hranice Brna či ji propojit s akcemi v jiných městech (v tuto chvíli probíhají jednání s potencionálními organizátory v Ostravě a Bratislavě). Toto je možné nejdříve až v roce 2015.

Záměrem na nadcházející období je (nejlépe ve spolupráci s Moravskou galerií) vytvoření fotografického festivalu.

Největší ambicí pak je sjednání hostitelské role pro evropskou přehlídku současného umění Manifesta. Taková role ale vyžaduje úzkou součinnost s dalšími institucemi (Moravská galerie, Brněnské veletrhy a výstavy), ale také podporu u města Brna a JMK. Náročnost jednání a příprav této prestižní přehlídky je natolik enormní, že nejbližší možný ročník by připadal v úvahu na rok 2018.

Nejbližšími plánovanými projekty na rok 2014 jsou výstavy vídeňského akcionisty Güntera Brusse, sochařky Magdaleny Jetelové a jednoho z otců české moderní architektury Pavla Janáka.

Projekty

Vedle výstavní činnosti a na to navazujících či rozšiřujících programů je pro Dům umění města Brna důležité hledat speciální projekty, které přinášejí nové impulzy a zvyšují povědomí o činnosti instituce na veřejnosti. Příkladem takovýchto projektů jsou Brněnské architektonické stezky. Úkolem následujícího období je udržení projektu Brněnských architektonických stezek a nalezení finančních možností pro jeho rozšíření do plánované podoby prezentace architektonického dědictví ve městě Brně od roku 1850 po současnost.

Ve spolupráci s občanským sdružením KOMOBRNO rozšířit projekt BAO o zmapování plastik ve veřejném prostoru.

Ve spolupráci s Blumen Artist Residence Leipzig iniciovat vznik rezidenčních pobytů pro zahraniční umělce a kurátory. Zapojení DumB do sítě evropských uměleckých rezidenčních pobytů by mělo vést ke zvýšení mezinárodní provázanosti instituce, zvýšení kreditu instituce i města.

Udržení obročního střídání pořádání Ceny Jindřicha Chalupického mezi Prahou a Brnem.

Ekonomika

DumB by ještě v roce 2013 měl hospodařit se sníženým příspěvkem zřizovatele. Úsporná opatření (programové uzavření DpK, zkrácení otevírací doby, zkrácení pracovních úvazků, omezení výdajů na propagaci a pod.) jsou brána jako dočasná a to i s ohledem na příslib zřizovatele, že se příspěvek města Brna v roce 2014 vrátí do výše z roku 2011 (cca 14.000.000 Kč).

Bez ohledu na tuto skutečnost a s představou dalšího programového rozvoje DumB je nutné počítat s větší diverzifikací příjmů. Struktura příjmů by měla být od roku 2014 nastavena tak, že dvě třetiny příjmů jdou ze strany zřizovatele, třetina příjmů si zajišťuje DumB jinými cestami.

Velkou předností je, že v roce 2012 se podařilo DumB ve spolupráci se zřizovatelem maximalizovat výnosy z dlouhodobých pronájmů (Kavárna Trojka, Cafe Restaurant Leporelo, 1. Art Consulting, Větrné mlýny). Kvalita nájemců dává naději, že se podaří tento stav udržet i v následujícím období, což by mělo vést k výnosům až 1.500.000 Kč (tedy až 8 % celkových příjmů). Udržení dlouhodobých nájemců je jednou z ekonomických priorit následujícího období.

Předpokládaný výnos z krátkodobých pronájmů v roce 2012 (především kvůli programovému uvolnění DpK) je 520.000 Kč. S tímto objemem není ale možné počítat i po roce 2013, protože možnosti krátkodobých pronájmů (konference, firemní akce...) se dostávají často do kolize s programem DumB. Střízlivý odhad výnosů z krátkodobých příjmů je 240.000 Kč, tedy asi necelé 2 % celkových příjmů.

Dům umění byl v posledních letech poměrně úspěšný při získávání peněz z grantů

(především MK ČR, Visegrad Found, Goethe Istitut, Fond česko-německé budoucnosti). V hodnocení MK ČR se akce DumB dostaly dokonce do kategorie prioritních akcí. S výhledem na omezování rozpočtových výdajů státu se dá ale očekávat krácení dotací ze strany MK ČR. Je to o to větší důvod pro hledání možností z grantového financování ze stran JMK. Přes tyto vyhlídky je prioritou udržet objem grantů na výši cca 830.000 Kč, tedy cca 5 % celkových příjmů.

Prioritou také zůstává udržet výnos ze vstupného okolo částky 500.000 Kč a to i pomocí každoročního plánování výstavních projektů s velkým diváckým potencionálem jako například Planeta Eden, J. P. Witkin v rámci projektu Decadence Now! nebo Signály z neznáma (v příštím roce to bude souborná výstava Wilhelma Lehbrucka).

Prioritou číslo jedna pro následující období je ale systematická práce na vyhledávání a komunikaci s partnery DumB, kteří by mohli významným způsobem napomoci při zajišťování finančních zdrojů pro tvorbu výstavních a jiných programů. Cílem je, aby objem takto získaných prostředků tvořil částku v objemu asi 13 % (cca 2.400.000 Kč). Pro dosažení tohoto cíle je nutné vytvořit pracovní úvazek, který bude mít rozvoj **fundraising** a marketing speciálně na starosti.

Už vícekrát ověřenou strategií pro hledání finančních zdrojů nutných pro tvorbu velkých projektů je meziinstitucionální spolupráce (Planeta Eden, Decadence Now!, Signály z neznáma, Wilhelm Lehbruck). Je to postup, který dovoluje uvádět projekty, které svou náročností přesahují rozpočtový rámec DumB a s ohledem na programové ambice DumB je nutné tento postup uplatňovat i nadále.

Neméně prospěšnou strategií je sdílení nebo výměna výstavních projektů (IFA , Ilona Neméth).

Horizonty DumB

2013

- Brno Art Open / Sochy v ulicích 2013 pod kurátorským vedením Michala Kolečka
- Reading the Cities – představení lipské umělecké scény v Brně a brněnských umělců v Lipsku
- Souborná výstava Wilhelma Lehbrucka spojená s navrácením kopie Torza kráčejíci ženy zpět do interiéru vily Tugendhat
- Uvedení výstavy Baťa Cities ve spolupráci s Bauhaus Dessau Stiftung

2014

- Navýšení příspěvku zřizovatele do výše z roku 2011
- Tvorba programu i pro Dům pánů z Kunštátu
- Rozšíření otevírací doby na šest dnů v týdnu
- 25. ročník Ceny Jindřicha Chalupického v DumB
- Zahájení programu rezidenčních pobytů
- Souborná výstava Jaroslava Krále

2015

- Brno Art Open / Sochy v ulicích 2015, rozšíření přehlídky o další města
- Rozšíření Brněnského architektonického manuálu o databázi veřejných plastik na území města Brna

2016

- 27. ročník Ceny Jindřicha Chalupického v DumB
- Dokončení projektu Brněnských architektonických stezek

2017

- Brno Art Open / Sochy v ulicích 2017 s vybraným mezinárodním kurátorem

2018

- Manifesta 12
- Příprava výročí 110 let Domu umění

Brno, říjen 2012